

İbnü'l-Kâsîh'in *Muhtasarü'l-Emâlî* adlı eserinin müellif hattı nüshasının ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Erzincan, nr. 4)

2, vr. 45^b-93^b, nr. 67/1, vr. 1^b-20^b, Çelebi Abdullah Efendi, nr. 13, vr. 25-101, Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 41, 52 varak; Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 8, 52 varak; ayrıca bk. a.g.e., a.y.). 6. *el-Kaşîdetü'l-aleviyye fi'l-kırâ'âti's-seb'*. Müellif hattıyla 801'-de (1399) yazılmış bir nüshası Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'ndedir (Haraççioğlu, nr. 743). 7. *el-Emâlî şerhu'l-Kaşîdeti'l-aleviyye fi'l-kırâ'âti's-seb'*. Müellif bu eserden bir sonraki muhtasarının mukaddimesinde söz etmiştir. 8. *Muhtasarü'l-Emâlî fi şerhi'l-Kaşîdeti'l-aleviyye fi'l-kırâ'âti's-seb'*. 796 (1394) tarihli müellif hattı nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Erzincan, nr. 4). 9. *Tuhtetü't-tullâb fi'l-âmeli bi-rub'î'l-uşurlâb*. Doksan bab olarak düzenlendiği belirtilmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 369; Brockelmann, *GAL*, II, 214; *Suppl.*, II, 212). 10. *Hidâyetü'l-mübtedî fi mârifeti'l-evkâti bi-rub'î'd-dâ'ire ellezî'aleyhi'l-muqanârât*. Bir önceki eserin muhtasarıdır (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2041). 11. *Dürretü'l-eikâr fi mârifeti evkâti'l-leyli ve'n-nehâr*. 12. *el-Menhelü'l-azb*. 13. *İttifâku'l-kurrâ'* (son üç eserin yazma nüshaları bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 212). 14. *Tezkiretü'l-aşhâb fi takdîri'l-i'râb*.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî'*, V, 260; İbnü'l-Cezzerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 555; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, IV, 71-72; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 510; *Keşfü'z-zunûn*, I, 369, 647, 738; II, 1159, 1163, 1325, 1341, 1711, 2041; *İzâhu'l-meknûn*, I, 243, 272; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 727; Serkîs, *Mu'cem*, I, 209; Brockelmann, *GAL*, II, 214; *Suppl.*, II, 212; Zirikî, *el-A'lâm*, V, 127; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VII, 148.

MEHMET ALİ SARI

İBNÜ'L-KÂSİM

(İbn القاسم)

Ebû Abdillâh Abdurrahmân b. Kâsım
b. Hâlid el-Utakî el-Mısıri
(ö. 191/806)

İmam Mâlik'in
önde gelen talebelerinden.

128 (746) yılında Filistin'in Remle şehrinde dünyaya geldi. 131 (749), 132 ve 133'te doğduğuna dair rivayetler de vardır. Mekke'nin fethedildiği gün Taîf'te esir alınarak Hz. Peygamber'in yanına getirilip onun tarafından âzat edildikleri için Utakiyyîn ve Utakâ diye anılan topluluktan Hacrü Himyer kabilesine mensup Zübeyd b. Hâris el-Utakî'nin mevlâsıdır. Ailesi Remle'den göç ederek Kahire'ye yerleş-

miş olup babası divanda görevliydi. İbnü'l-Kâsım, Kahire'de Ebû Yahyâ Abdurrahim b. Hâlid el-Cumahî, Ebû Hâlid Tuleyb b. Kâmil el-Lahmî ve Ebû Amr Sa'd b. Abdullah el-Meâfirî'den ders aldı. İmam Mâlik'in görüşlerini bu hocaları aracılığıyla öğrendikten sonra Medine'ye giderek Mâlik'e öğrencilik yaptı ve onun vefatına kadar çeşitli aralıklarla yirmi yıl derslerine devam etti. Ayrıca Leys b. Sa'd, İbnü'l-Mâcişûn, Müslim b. Hâlid ez-Zencî, Süfyân b. Uyeyne, İbn Ebû Hâzım, Nâfi' b. Abdurrahman gibi âlimlerden de öğrenim gördü. Yahyâ b. Maîn, Nesâî ve Ebû Zür'a onun sika olduğunu söylemişler, Bu-hârî *el-Câmi'u's-şâhîh*'inde bir rivayetine, Ebû Dâvûd *el-Merâsîl*'de ve Nesâî *es-Sünen*'inde çeşitli rivayetlerine yer vermişlerdir. Kendisinden oğlu Mûsâ, As-bağ b. Ferec, Hâris b. Miskîn, Sahnûn, İsbâ b. Dînâr ve kardeşi Abdurrahman b. Dînâr el-Kurtubî, Ebû Muhammed İbn Abdülhakem, Ebû Abdullah İbn Abdülhakem, İbnü'l-Mevvâz ve Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî gibi şahsiyetler hadis ve fıkıh tahsil etmiştir. On yedi defa hacca giden İbnü'l-Kâsım, son haccında Mekke'den döndükten birkaç gün sonra hastalanıp 9 Safer 191 (25 Aralık 806) tarihinde Kahire'de vefat etti ve Karâfetüsuğrâ Kabristanı'na defnedildi. 192 yılında öldüğü de rivayet edilir. İbnü'l-Kâsım, zamanında zühd ve takvâsıyla tanınan âlimlerden biri olup bu konuda mürşidi Süleyman b. Kâsım el-Mısıri idi. İdarecilerden hediye kabul etmez, vali ve kadılarla yakınlık kurmazdı. Münzevi bir hayat yaşar, mescidten dışarı çıkmayarak ilim öğretmekle meşgul oldu. Bunda hocası Mâlik'in ilmi yaymaya yönelik teşviklerinin de etkisi olmalıdır.

Hocaları daha ziyade ehl-i hadîsten olduğu halde İbnü'l-Kâsım'ın re'y ekolüne meylî fazla idi. Re'y taraftarlarının hadis ehlinin yoğun eleştirisine mâruz kaldığı bir dönemde *el-Müdevvene*'nin birçok yerinde "bu benim re'yim" ifadesini kullanması da bunu açıkça ortaya koymaktadır. Fikhî meselelerde bir müctehid tavrıyla görüş bildirmiş, hocası Mâlik'e çeşitli konularda muhalif kalmıştır. Ebû Ubeyd Kâsım b. Halef el-Cübeyrî et-Turtûşî, Endülüs Emevî Halifesi II. Hakem'in emriyle bu görüş farklılıklarını delilleriyle birlikte *et-Tavassu't beyne Mâlik ve İbni'l-Kâsım fi'l-mesâ'il elletî ihtelefâ fihâ min mesâ'ili'l-Müdevvene* adlı kitapta bir araya getirmiş (Miknâs, *Hizânetü'l-câmi'i'l-kebîr*, nr. 218), eserin mukaddime kısmı Muhammed Hüseyin es-Süleymânî